

PROZA

Maja Novak *Mačja kuga*

The wind is in the north, the wind
Unfurls its ire at the door;
To turn the cat out seems unkind.
(Kenneth Lillington, *Problem*)

... in zombiji delajo in delajo, molče, kajti zombiji ne govorijo in ne mislijo,
vendar pa trpijo, kajti tako, med delom, če jih obsije luna, je videti,
kako jim polzijo solze, vendar ne tarnajo, kajti zombiji ne govorijo,
saj nimajo volje in vse, kar lahko počnejo, je ubogati in trpeti.
(Manuel Puig, *Poljub ženske pajka*)

Prvi del

Bila je nenavaden otrok. Nikoli je ni nič pičilo ali ugriznilo.

Zajetne perzijske mačke je nosila kakor krznene šole obešene čez roko. Zadnje tace so jim ohlapno bingljale na eno in prednje z glavo na drugo stran njenega lakta, pa je niso nikoli opraskale. Bilo je, kakor da bi razumele, da je Ira še mladič, ki mu je treba oproščati, in da si tako kot one ne želi drugega kakor jesti in spati.

Pri dvanajstih je zbolela za skrivnostno boleznijo. Nihče je ni mogel zbuditi. V dolgih, nepretrganih sanjah je obiskovala čudaškega starca, ki je vzrejal namizne panterje. Da niso le črni mački z rumenimi očmi in mogočnimi pleči, je doumela šele, ko ji je pokazal druge miniaturne živali, slone, žirafe, antilope in gnuje, med katerimi so bile nekatere tako majhne, da so se dale spraviti v žep. Pri njem je videla tudi v knjige vezane dolge sezname imen in

zemljevide pokrajin, ki jih ni prepoznala. Bile so bledezelene, to je pomenilo majhno nadmorsko višino, morda tudi močvirnost, in bile so raztrgane: široko razmaknjeni prsti ploskega, nizkega kopna so se lenobno namakali v morju in sladkovodna jezera, ki so bila celo na papirju nasičena s peskom in plitva, so se kakor jajčni beljaki razlivala takoj onstran morske obale. Človeška naselja so bila označena z najmanjšimi možnimi krožci, po tem je sklepal, da gre samo za vasi. Večinoma so ležale v zaledju, na krajih, ki jih ni nič priporočalo ali razlikovalo od drugih, in cest med njimi je bilo zelo malo. Misel, da morajo tudi v tako hladno zelenih, vlažnih, pustih pokrajinah daleč narazen iz navade živeti ljudje, jo je užalostila. Od takrat je v sanjah včasih spala in sanjala, da se kopa v morju, ki ni imelo plaže: temna trava brez cvetov ali klasja je namreč na gosto poganjala vse do meje z valovi in celo dalje prek nje tja pod vodno gladino; vendar jo je presenetilo, ko je ugotovila, da lahko v morju plava, čeprav v njem ni bilo drugih kopalcev, nobenih žog in blazin in poletnih počitnic, odbleskov rumenega sonca in vreščečih otrok – da lahko v morju plava, čeprav je že legala noč ali pa je bila zunaj zima, ne da bi jo v vodi zazeblo, pred tem sta jo mama in oma sicer zmeraj svarili.

Po več tednih je vstala iz postelje, ker ji ni kazalo drugega.

Zaradi nje se je Filip zameril učiteljici slovenščine.

Komaj kdaj je kaj rekla; in tudi tistega ni nihče razumel. Nihče ni sledil njenim asociativnim preskokom. To se je zgodilo, ker je starec, o katerem je sanjala toliko tednov, prepoznavnim besedam, vsakdanjim, nenevarnim in na prvi pogled ustrezljivim glasovom, dajal svoje pomene. Prekrščeval jih je, brez prizanašanja, ker je bil tako sam. Rekel je maček, kadar je mislil namiznega panterja, in tako je Ira potem, ko je že ozdravela, po analogiji o mačkih govorila, da so namizni panterji, ker o pravih namiznih panterjih v svetu budnih z nobeno obče veljavno besedo, kakršna bi bila maček, ni mogla razpravljati. Ni jih namreč bilo. Ali pa je rekla sol, kadar je hotela povedati, da je ne zebe. Ali sol, kadar si je zaželela, da bi jo mama in oma nehali vzgajati. Toda oglasila se je redko: ni se ji zdelo potrebno, da bi razlagala ali naznanjala svoja dejanja. Teh ni bilo mnogo. O njej so menili, da je vase zavlečena najstnica. Tudi bebava, so včasih

posumili. Kljub temu pa so jo v omini vasi, kamor sta jo ob nedeljah pošiljala starša, vedno pritekli iskat, kadar je bilo treba umiriti popadljivega psa ali splašenega vprežnega konja.

V tisti vasi je bila Irina oma pomembna osebnost. Zaslovela je davno pred Irinim rojstvom. Ko je marca 1935 začutila prve popadke, si je nataknila gojzarje, okovane z žebli, in se zložno odpravila mimo hiš in naprej ob potoku v pisarno uprave na žagi. Med potjo se je nekajkrat zaustavila ter počasi in preiščeno dihala med zobmi. Pred direktorjem žage se je previdno spustila na stol, s pahljačasto razprtimi prsti levece prekrila severni pol svojega grozanskega trebuha in razkrečila stegna na bidermajerskem stolu skorajda v moško špago, s prsti desne roke pa enakomerno bobnala po robu direktorjeve mize, medtem ko je čakala, da bo odgovoril na njen razmeroma mirno dani predlog, naj v zameno za njen takojšnji odhod spet vzame v službo njenega moža, ki ga je bil med zadnjo stavko skupaj s še nekaterimi komunističnimi agitatorji vrgel na cesto. Direktorjeva tajnica je po telefonu na ročno zaganjanje poklicala žandarje, vendar si niti ti niso drznili na silo odvleči ženske, ki je povsem očitno rojevala, do konca zbeganemu direktorju pa seveda tudi ni bilo do tega, da bi otrok ugledal luč sveta prav v njegovi pisarni. Tako so Irinemu dedu pod večer partijski kolegi v gostilno prinesli novico, da je istega dne dobil zdravo hčer in nazaj staro delovno mesto pri merjenju hlodov. Pozneje je bila Ira dolgo trdno prepričana, da je njena mama tista, ki je podedovala omine gene.

O sebi je mislila, da je nihče in da tako rekoč sploh ne obstaja, ampak konji in psi so zavohali njeno obupano mirnost, kakor da bi bila Irina sprijaznjenost z usodo telesna navzočnost, ki se je s samoumevno pravico do svojega bivanja postavila prednje in jih tako ukrotila.

Od tistega dne, ko je ves Irin razred moral glasno prebrati domačo nalogo z naslovom Utrinek iz narave in je Filip branil Irino neartikuliranost, kakor da bi šlo za posebno odliko jezika, ter učiteljici nesramno zabrusil v obraz, da bi bil Irin spis mogoče boljši celo od njegovega, ko bi se kdo potrudil razvozlati značilnosti njene pisave (to pa je izjavil kljub temu, da je z nemogočo strastjo svojih trinajstih let hotel že takrat, pri trinajstih, v očeh sošolcev veljati za

uglednega pisatelja; bolelo ga je, ko se je prav pri vprašanih pisanja umikal v ozadje, v vlogo drugouvrščenega, pa čeprav prostovoljno), do trenutka, ko jo je skoraj petnajst let pozneje Gospa vzela v službo, so se v Irinem življenju zvrstile samo tri pomembne stvari. Prvič, njena mačka je padla z balkona, kar tako, ker to mačke počnejo, se zdi. Tega Ira ni videla. Povedala sta ji starša. Držala sta se za roke in govorila o mački. Iri se je zdelo, da njune sklenjene roke pričajo o zaroti, o zakonskem partnerstvu, svetu odraslih, kamor otrok nima vstopa. Repertoar njenih sanj se je po tem še povečal. Filipov tudi. Kadar so ju tlačile more, sta v njih opazovala otroke, ki so na dvorišču Irinega stanovanjskega bloka v okroglo pleteno košaro posadili terierja, in dečka, ki je košaro kakor z vitlom počasi dvigoval na teraso, na kateri je stal. V naslednjem kadru sta ostala samo še košara in psiček, ki sta mimo Irinega okna padala strmo navzdol. Dekle, ki je v morah živela nad Iro, se je stegnila skoz svoje okno in z nožem prerezala vrv, na kateri je visela košara. Tudi tega Ira ni videla; to je kratko in malo uganila. Jasno ji je bilo, da je dekle to storila zaradi zagrenjenosti, ker se je bila ponesrečila v gorah; hkrati je vedela, da zmerom nosi krinko, ker ji je obraz izmaličil vitriol, in še to, da je bila ona tista, ki ji je vrgla vitriol v lice, ker sta se obe potegovali za istega fanta. Ko si je mladenka začela z obrednimi kretnjami snemati masko, je Ira nalašč zavreščala, saj je iz izkušenj že vedela, da jo bo krik prebudil, še preden bo morala ugledati tisto najhujše. Fant iz Irinih mor je bil Filip in tudi on je imel iste more. Po pravici povedano, jo je bil ob tisti nepozabni priložnosti zagovarjal zato, ker se je kot učiteljičin najljubši učenec počutil silno prevzetno in utesnjeno obenem in je hotel s slavistko odkrito pomeriti svoje moči kakor s sebi enakim; tako je poskušal postati odrasel. Nikdar prej ne pozneje se na videz ni zmenil za Iro. Vseeno pa sta bila dolgo edina njunih let, o komer sta si vsaj v morah drznila sanjati.

Irino naslednjo mačko je povozilo, še prej pa sta jo starša oddala na vas. Ko je Ira praznovala štirinajsti rojstni dan, sta namreč na tomboli, kamor sta jo peljala, ker sta mislila, da jo bo to razvedrilo, zadela novo sedežno garnituro in mama se je bala, da si bo mačka na njej brusila kremplje. Kmalu po tistem, ko je mačko,

ki sta ji jo bila vzela, sploščil kamion, sta se Irina starša ločila. Ira, njena mama in sestra so se začasno preselile v podnajemniško garsonjero. Bila je pretesna za vse. Sedežna garnitura je ostala očetu.

Irini mami je bilo, vsaj tako je trdila, v novi stolpnici všeč: z oken garsonjere se ji je ponujal orlovski pogled na več mestnih četrti. Ženske so živele v najvišjem nadstropju. Nad njimi sta bili samo še betonska hišica z železnimi vrati, v kateri je bila strojnica dvigala, in z asfaltom prelita terasa, ograjena z betonskimi stebri. Med stebri so bile napete vrvi za perilo in mokre rjuhe na njih so vedno glasno pokale v vetru; nenehno so se prelamljale v vetru, kakor klofute so ploskale v vetru.

Tretji dogodek, ki je Irino življenje postavil na glavo, pa se je zgodil po naključju, in sicer takrat, ko jih je štela že osemindvajset. Po osnovni šoli ni napravila nič. Medtem ko so njeni vrstniki marljivo sestavljali svojo prihodnost in se v pričakovanju neznanskih dosežkov zadovoljevali že z najneznatnejšimi, pokali od napuha ali se navajali trajno živeti z neozdravljivimi razočaranji, je drobec za drobcem izpopolnjevala tehniko spanja in do zadnjega grižljaja postrgala vse, kar so ji naložili na krožnik, kar je našla ali kar je ukradla. Zato je postala debela, ampak tako kot pri zdravih živalih je bila njena rejenost privlačna in ni je motila. Včasih jo je nejasno vznemirila luna. Tako je ob sčipu nekje izmaknila denar in z njim sestri za rojstni dan kupila šest akvarijskih ribic. Kitajske krape. Eden izmed njih je pri priči zbolel, postal je pegav, in ko so mu črne pege zalepile usta, da ni mogel več žvečiti, ga je Irina mama poparila s kropom in zabrisala trupelce v školjko: menila je, da je bilo to dejanje usmiljenja. Ira je za njim spustila venček, spleten iz vijolic: pokop na morju. Potem je sedla na školjko in rešila križanko. Bila je dobra ugankarica. V vsakdanjih pogovorih povsem nekoristna pravila, po katerih se je treba lotevati križank, teh specialnih in vase zaprtih vesoljstev, polnih komaj verjetnih besed (kakršni sta, denimo, pretuhtanost ali vsezaverodomcesarstvo), so bila dokaj podobna njenim lastnim metodam orientiranja v svetu. In šele pod sedem navpično se ji je posvetilo, da sta ji starša nadela ime po rimski boginji jeze. To jo je resnično pogrelo. Zdelo se ji je, da bi se spodobilo, ko bi ji kaj tako lepega sama povedala. Da bi se zbrala, se

je zazrla skoz okno kopalnice in videla, da zunaj sije sonce, in pomislila, da najbrž tako mora biti, saj se sicer ljudje ne bi vsakokrat toliko obregali ob dež, in (ker so z bližnje ranžirne postaje odmevali grleno levje predenje dizelskih lokomotiv, hripavi stoki zavrtih koles na tirih in zamolklo butanje odbijačev, ko so železničarji sestavljali vagone v vlakovne kompozicije) da izmed tisočev, morda milijonov vlakov, ladij, avtobusov in letal, ki se vsak dan znova zapodijo okrog zemeljske oble, le redki ne prispejo na cilj, in da se, relativno vzeto, malokomu zgodi, da bi ostal zasut pod ruševinami potresa: in zato, si je rekla, je krivično, da so bile v njenem življenju doslej za mejnike le smrti. Prisegla si je, da v njeni navzočnosti ne bo poginila nobena zlata ribica več. Toda že naslednjega dne je najmanjši od preostalih petih krapov začel kazati znake bolezni, tančicam podobne plavuti in rep so se mu sprijemali v mrenasto štrečo in na prsih so se mu pokazali madeži, kakor da bi ga popoprjal. Ira ga je iz akvarija pretočila v drugo posodo, da se okužba ne bi širila, potem pa je s švicarskim nožem vlomila k vdovi, ki je v visoki zastekljeni omari v kotu dnevne sobe hranila pokonci postavljen par lovskih pušk, spomin na moža. Od tam je k porcelanastemu jušniku, v katerem je plaval bolnik, pretihotapila nabito dvocevko. Udobno se je namestila v rustikalnem gugalniku, se do pasu zamotala v kockasto volneno odejo, se čez rame ogrnila s kvačkanim pledom in poprek čez kolena položila na strel pripravljeno šibrovko, da mama in sestra v svoji privrženosti evtanazijam ne bi mogli do ribe. "Samo prek mojega trupla," je rekla in to so bile prve nedvoumne besede, kar sta jih kdaj slišali iz njenih ust. Ne da bi zatisnila oči ali vstala in šla na stranišče, se je zložno gugala in prežala več dni. Najteže je bilo ne zaspiti. Čutila je, da ima namesto morja pod vekami steklo. Ker ves ta čas ni zaužila ničesar, je njeno salo začelo kopneti in tako je postajala iz dneva v dan bolj podobna vsem drugim ljudem, zaradi šoka, s katerim se je morala ob tem sprijazniti njena presnova, pa so ji obledeli lasje. Postali so peščeno plavi in njena koža je zadišala po trpkih rožičih. Mama in sestra sta oklevali, ali naj pokličeta policijo (to bi pomenilo škandal), psihiatra (to bi pomenilo javno sramoto), zasebnega zdravnika (to bi pomenilo stroške) ali nikogar (in to sta nazadnje resnično storili). Z vasi je kakor odred

konjenice privihrala Irina oma z usnjenimi kovčki, ki bi zadostovali beguncu v večletnem pregnanstvu, in tako, kot je splošno v navadi, kadar se v družinah kaj grozno zaplete, so se trije rodovi žensk potem z nadpovprečno natančnostjo in na videz hladnokrvno od jutra do večera posvečali gospodinjskim opravkom. Sredi maja so vlagale sadje in pobelile strop na podstrešju. Med sabo so se menile z narejeno veselimi glasovi. Po tednu dni pa se je med podboji vrat, za katerimi je Ira bedela nad ribo, pojavila kakor moški visoka, plečata petdesetletnica s pordelimi, zidarskimi dlanmi, oblečena v tvidast jopič z usnjenimi zaplatami na komolcih in obuta v pošvedrane mokasine. Kadar koli je napravila korak, sta na teh čevljih pod težo njenih stopal popustila kak šiv ali dva. Ogorčeno je sopla zaradi klimakteričnih vročih valov, ki so ji plimovali čez velikansko telo, in z ramami se je komaj spehala skoz vrata. Prišla je zahtevat nazaj svojo puško. Ira ni bila videti tako razpoložena, da bi jo bila pripravljena vrniti. Tedaj je velikanka ponesla svoj grdi obraz bliže h kitajskemu krapu, ki je z dna jušnika z usti mukoma pobiral drobne kamne, da se mu ne bi zarastla, in začudeno rekla:

“Ta riba bo živela.”

“Verjemite mi, na te reči se spoznam,” je čez ramo pokimala Irinim mami, sestri in omi. Potem se je ne neprijazno, a malce nejeverno zastrmela dol k Iri.

Da so take kot Iro sežgali v dneh njene mladosti, je bila mislila. Kljub temu jo je, prepričana, da je oči ne varajo, poklicala:

“Čarovnica.”

Ni sprevidela, da je Ira boginja, starejša od nje.

Nekaj minut je bilo slišati samo krapa, ki je rudaril pod vodo.

“Ali bi hoteli delati zame?” se je nazadnje spet oglasila orjakinja.

“Z živalmi?”

Ob njenem basu so se sveže narezane vrtnice v vazi osule. Obnašala se je, kakor da bi bili v sobi samo ona in Ira. In potem je Gospa izgovorila besede, ki so tistega leta še zvenele popolnoma magično:

“Ustanavljam zasebno podjetje. Imenovalo se bo Imperij in bo mogočno cesarstvo.”

“Hišni ljubljenci,” je imela navado govoriti Gospa (to je bilo

po desetdnevni vojni, ko sta z Iro v opuščenem rastlinjaku v predmestju šele pripravljali za prodajo prve pritlikave kunce), "nimajo vrednosti, če ne štejemo mačk, ki pobijajo miši. Ampak ker nameravamo v kratkem kupčevati tudi z laboratorijskimi mišmi, se celo v tem izjemnem primeru to razmerje podre: mačke nimajo vrednosti. Pač pa imajo ceno. Če se nam bo posrečilo nenehno navijati ceno česa, kar je brez vrednosti, bomo držali Vsemogočnega za brado." Gospa se je rada ponašala s tem, da je cinik. O sebi je pogosto govorila v množini. "Skrivnost je v povpraševanju, v tržni niši," je podučevala svojo novo nameščenko, medtem ko je grabila živali za kožo na tilniku, snemala kunce s kunčevk in jih predstavljala iz zaboja v zaboj. "Psi, mačke, zajci, poniji, želve, papige skobčevke, lovski sokoli, celo mravljinčarji in udavi, če si dovolj prismuknjen, te lahko potolažijo. Vsaj nekaterim ljudem, pravijo, se odvali kamen s srca, če se jih včasih dotaknejo." Nič božajočega ni bilo v njenih dotikih. "V novih časih bo večina ljudi potrebovala več tolažbe, kakor so slutili takrat, ko so prenatlgjeno rinili vanje," je rekla. "Nekomu se bodo morali zjokati na ramenih, pa čeprav bo ta nekdo imel štiri noge. Ali dve ali morda nobene. To potrebo bodo sami odkrili; druge jim lahko privzgojimo. Jutrišnje jaro gospodo bo zažejalo po še nezasedenih simbolih premožnosti: domače živali se lahko spremenijo v nakit." Ena Gospejinih domiselnejših poslovnih potez je bila ta, da je javno opozorila na pomen lepo raščenih eksotov v državnih protokolarnih objektih. Ker je poskušala biti dosledna, so se v začetku leta 1999, ko je Imperij dosegel vrhunec moči in ugleda, tudi na njenih tiskovnih konferencah na žametnem blagu med mikrofoni pred njenimi usti namesto rož šopirile rdeče are. Vseeno pa je njen cinizem brez škode pljuskal prek Irine glave kakor voda prek račjega perja. Ko ne bi bila Ira njenih povelj, ki so zadevala nego živali, zmerom izvršila pravočasno in tako, kot je treba, bi Gospa zagotovo že zgodaj zasumila, da je Ira večinoma sploh ne posluša.

Ščasoma je dognala, da jo lahko za več dni samo pusti v rastlinjaku, ne da bi se zato kuncem kaj slabše godilo (Ira si je v slami, s katero sta jim postiljali, razgrnila spalno vrečo in se ni več vračala k mami), da pa je popolnoma neuporabna pri pogajanjih z obrtniki,

ki so obnavljali mali lokal ob polkrožnem trgu v starem mestnem središču, v katerem bo prva izmed prodajaln nastajajoče široko razpredene mreže Imperija. Arka, jo je krstila Gospa, s steklenico šampanjca. Šlo je za čokato, vase združeno hišo. Njen portal iz peščenca je bil okrašen s kipi žensk v narodnih nošah, ki so bile takrat, ko so jih postavili tja, na pogled tako žive, da so jih lakomni mestni golobi že od prvega dne obletavali v strnjenih jatah in jim poskušali s kljuni z razgaljenih prstov in nosov odščipniti kose mesa, hoteli so jim izkopati oči, zato je bil vhod v trgovino dve stoletji pozneje videti kakor s kraterji posejana lunarna pokrajina, rdečelične, postavne kmetice pa so se spremenile v nebeške prikazni vdano trpečih kristjank, mučenic prave vere. Znotraj so med masivnimi nosilnimi stebri in pod opečnatimi oboki potekala prenovitvena dela ali pa naj bi vsaj potekala, vendar so največkrat le zacinjeno vedro z utrujeno vodo in nekaj osamljenih vreč cementa kazali na to, da bodo v tistem prostoru že v kratkem živele živali. Nekdo bi moral obrtnikom dodobra napeti levite ter jih priganjati k delu in to nalogo bi hočeš nočeš morala opraviti Ira, saj je bila Gospa še preveč zaposlena z najemanjem bančnih kreditov. Vendar ni stavbarstvo Ire nikoli zanimalo niti je še niso zanimali drugi ljudje, če niso tako kakor v njenih sanjah in morah nastopali v zgodbah o mačkih in psih. Ko je prvič stopila v Gospejin lokal, ni doživela nikakršnega déjá vu (ni si rekla, to hišo od nekdanj poznani in vem, da bom v njej lahko srečna) niti, če smemo tako temu reči, jamais vu (ni si namreč dejala, nikoli nisem videla česa podobnega niti ne bi verjela, da lahko kaj podobnega v svetu nespečnih obstaja, vendar vem, da je bilo ustvarjeno nalašč zame in da mi od nekdanj pripada), ampak preprosto rien vu, otopelo brezbržnost, tako kakor zmerom. Iz njenega zornega kota se s tem, da je postala Gospejina desna roka, ni nič spremenilo. Vsi naštetih občutki (le da nazadnje ni ostalo samo pri občutkih, ker so prerasli v neomajno gotovost) so se v Iri začeli prebujati dosti pozneje in silno počasi, ko pa so se izoblikovali do konca, so tako njo kakor druge osupili s svojo močjo. Ampak za zdaj jo je bilo treba šele nekako podkupiti, da bi nadzorovala početje sobnih slikarjev in inštalaterjev. Gospa je brž našla rešitev. Ubrala je bližnjico do Irinih možganov. Podarila ji je hrčka v kletki z vrtljivim

kolesom, hrčka in kletko pa postavila v Arko med delavce. Tako je Ira tam prebila dolge ure, ne da bi se pritoževala ali se dolgočasila, pitala zlato in belo živalco, ki ji je jedla iz rok, ter jo učila novih gimnastičnih trikov, mojstri, ki so verjeli, da se Ira med njimi mudi zaradi njihovih pogodbenih norm, pa so se zato sukali malce hitreje, kakor bi se sicer. Potem je Iro začelo jeziti, da je okrog Marinove kletke grdo razmetano, in prisilila je obrtnike, da so počedili kak kvadratni meter ali dva tal okrog nje. Kmalu pa je tudi to ni več zadovoljilo, postajala je čedalje zahtevnejša in čedalje bolj neprizanesljiva in tako se je red iz osrčja lokala, kjer je Marino noč in dan tekal v kolesu, ne da bi kdaj kam prišel, širil v kote, na stene, podboje in strop. Prodajalna se je zableščala v svežem beležu in polirjeva žena je pomila brezhibno zakitano izložbeno okno, da je kakor diamant postoterjalo sončeve žarke. Hitreje ko je hrček poganjal svoje kolo, hitreje so delali mojstri, in trgovina je bila nared za prevzem in predajo kak teden pred rokom. Gospa si je mela dlani in bila ponosna na svojo zvijačnost.

Ko pa je osemindvajsetega avgusta 1991 zjutraj sunkovito zavrta svojega opraskanega oppla karavana z udrtimi blatniki, zadaj zatrapanega z zbežljanimi kunci, na tlakovcih pred razžrtim portalom in odtopotala skozenj v Arko, ki naj bi jo za stranke slovesno odprla popoldne, jo je pogoltnilo jezero črne teme: železna roleta pred izložbo je bila še spuščena: tema kakor v rogu in iz sosednje picerije pridih peteršilja, olivnega olja in česna. Izkazalo se je, da so obrtniki, ki proti koncu že niso več mogli dohajati neutrudnega hrčka, prehitevajoč sami sebe pozabili v stene montirati kakršno koli stikalo za luč.

"Ali moram res zmerom vse sama?" je Gospa s strogim glasom okarala Iro. Tudi sicer je skoparila s pohvalami.

Ira je skomigala, ker ni videla, kje je problem. V temi se je vedno izvrstno počutila.

"Naj bo," je Gospa naveličano zamahnila z roko, "ampak tokrat je prav zares zadnjič."

Z odmevajočimi koraki je odtacala še globlje v črnino.

In Gospa je ukazala, bodi svetloba; in bila je svetloba.

Medtem je Irin nekdanji sošolec postajal prekaljen udeleženec nagradnih natečajev dnevnika Stičišče za izvirno kratko prozo.

“V žiriji bo sodeloval obetavni mladi književnik Filip K.,” je v davnih dneh, ko je šele nastajalo, bobnalo Stičišče. Laže ga je bilo včlaniti v žirijo kakor se vsakokrat znova ubadati z debelim snopom njegovih prispevkov. Kasneje je v razpisih pisalo: “Publicist Filip K.,” v sedmem letu izhajanja časnika pa so omenjali le še njegovo ime. Zamolčali so, da je bil zadnjo knjigo objavil pri enaindvajsetih. Filip je z mazohistično jasnostjo vedel, da s tem niso hoteli prizanašati njemu, ampak piscem kratkih zgodb, željnim malo spodbude. Spreminjal se je v mojstra public in fraz.

Zbujal se je kakor pretepen. Predtem je zmeraj sanjal isto. Sanjal je, da bedi, in v sanjah je bila njegova spalnica kakor podnevi, samo barve so se po robovih prelivale v rjavo sepijo in razmerja med stenami, tlemi in stropom niso bila v skladu z Evklidovo geometrijo. V sanjah je bil torej buden doma, le da ni mogel vstati, ne zganiti mišic, ne dvigniti vek. Nekaj ga je neusmiljeno tlačilo dol, in čeprav ga ni bolelo, je čutil tesnobo; ker pa mu je bilo nekdanj pri duši tesno vsakokrat, ko se je spopadal s čim novim (in je takrat novosti še ljubil), je bil tisti občutek tesnobe hkrati znan in grozeč ... in mikaven. Telesna otrplost in nemoč sta preprosto zato, ker ju prej ni nikoli izkušal, obljubljali tako zaželeno spremembo – ki jih bo neogibno prineslo od zunaj.

Počutil se je podobno kakor pri sedemnajstih, ko ga je nekega popoldneva – tekkel je v trgovino nasproti doma, rahlo je deževalo, platinaste štrenice pravkar izležene svile – sredi cestišča s stopalom na pretrgani beli črti spreletelo spoznanje, da bo kmalu izgubil nedolžnost. Za to trdno prepričanje ni bilo nikakršnega povoda razen adolescence, niti v najzasebnejših fantazijah ni koval načrtov, s katero naj bi se zgodilo in kdaj; ker pa je bil že takrat prenevrotičen, da bi si znal lagati, se mu je takoj za tem prebliskom ali celo hkrati z njim (ali pa se mu je, to je bilo najverjetneje, preblisk utrnul zgolj zato, da bi lahko sprožil drugega, manj prijetnega) posvetilo, kako neprikupno neroden bo prvikrat z žensko; zato se je

miril, kakor bi se pred obiskom pri zobozdravniku: "Seveda bo treba iti, ampak danes na srečo še ne." Jasno mu je bilo, da se lahko tolaži z odlašanjem, brez strahu, da bi s tem kaj skazil, ker niti zavlačevanje ne bo ničesar preprečilo. V gole lakte so ga pikale drobne svedraste kaplje in ulica med trgovino in domačim stanovanjem je bila za hip malce bolj pomenljiva kot sicer. Več kot desetletje pozneje se je Filip ponoči vsakokrat znova prisilil k zbranosti, z močjo volje premagal obetavno omrtvičenost iz sanj in zavihtel bosa stopala na parket, da bi šel odtočit. Pri tem je vsakič opazil, kako se njegova stopala iz dneva v dan večajo in roženijo; zagazil je v gosto temo v stanovanju, kjer ni prebival nihče drug; zdelo se mu je, da s stegni in prsmi odriva težko, želatinasto vodo v bazenu, lepljivo in dišečo, je v mislih strokovnjak za besede natančno in z muko opisal temo, lica pa mu gorijo; in nazadnje ga je, ko se je razkoračil pred školjko, pod prižgano lučjo dohitela zavest, da so v njegovi življenjski dobi vsi dogodki odvisni le od njega, da ne sme več z ničimer zamujati in da mu kljub temu ne bo dano popraviti nič bistvenega, okoli sebe pa lahko skoraj sliši, kako pod pernicami diha mesto, kjer v tistem trenutku nihče ne razmišlja o njem. Nič drugače se mu ni godilo kakor brodolomcu na rodovitnem, ampak pozabljenem otoku. In pomislil je, da je tako življenje, če ga natančneje pogledaš, samo zaporedje prespanih noči, ki ga včasih pretrgaš zato, ker te tišči scat, in včasih zato, ker si moraš omisliti hrano, kurjavo in vodo, in da je tako življenje brez smisla. Filipove nočne more so se potemtakem začele takrat, ko je že nehal spati.

Vsak dan sproti je na računalniku, ki je delal na trdo gorivo, izpopolnjeval svoj življenjepis in bibliografijo. Moral ju je, ker je bil obetaven mlad književnik: tako so ga krstili časniki. Nепreklicno, na veke, so ga vzeli za svojega. So ga prosili za mnenja o tem in o onem. So mu dali nalepko. Kljub kasnejšim pomislekom. Kljub sedmim jalovim letom. Držalo je kakor pribito. Niti toliko se ga niso usmili, da bi ga javno odpisali in mu tako dali možnost začeti iz nič. V to je privolil. Nikogar drugega ni smel kriviti za to. Ni znal biti drugačen. Časniki so terjali podatke o njegovi intimi. Kje živi. Ali ni na podegovanih sto šestdesetih kvadratnih metrih nikoli osamljen? Ali pije pivo. Ali je zato zabuhel. Ali gleda mehiške televizijske limonade.

Gledal jih je in to zamerljivo zanikal. Prevajalci v narečno litovščino so ga nadlegovali po telefonu, klicali so ga iz spodnje Moldavije in ga spraševali o pogodbenem prenosu avtorskih pravic. Njegova življenjepis in bibliografija sta bila impozantna. V wordu ob smotrni uporabi tipke enter dvovrstičen haiku zavzame enako prostora kakor podatki o romanu. Od štirih do ene ga je preganjala skrb kakor žebliji v očeh. Bilo je ravnanje žebļev, bila je nekakšna sprevržena citatomanija. Preraščala je v preganjavico. Ali bi napravil samomor ali zblaznel (je mozgal, čeprav je vedel, da si s tem koplje grob), ko bi napisal povest, ali knjigo vseh knjig, ali pesem vseh pesmi, Gospejino pesem, po sedmih letih tišine napisal The Text, končno nekaj na novo, nekaj svojega, to se pravi, ne življenjepisa ali bibliografije, pa bi se izkazalo, da je natanko isto idejo obdelal že drug, recimo v cirilici, ki se je nisem nikoli zadosti naučil? — da me je torej nekdo prehitel, ne da bi bil jaz pravočasno obveščen o tem, pa bi me obdolžili plagiata. Zoper tako obsedenost čitanje Borgesa (Pierre Menard, avtor Kihota, Filipovo najljubše branje) čisto nič ne poma-ga. Ni dosti manjkalo, pa bi ga pred leti zares doletelo. Morda zara-di strahu, ki ga je takrat malone pokončal, zdaj ni mogel ustvarjati. Gotovo je, da ni mogel pozabiti, kako se je skoraj osmešil. Popival je s stanovskimi kolegi, in ko mu ne bi nekdo slučajno segel v bese-do, bi jim zaupal zamisel za zgodbo, s katero se je tiste dni poigraval. Dogajala se je v Srednji Ameriki. Pravzaprav je šlo za pripoved o moškem prijateljstvu. Eden od mož je bil kajpak polkovnik. Njegove čete so pravkar zavzele prestolnico izmišljene otoške države. Z jahalnimi škornji na zloščeni mizi s pozlačenimi levjimi tacami se je pretegoval za zagrnenimi zavesami iz belega tila pred francoskimi okni pisarne v predsedniški palači, zunaj utr-jeni z vrečami peska in španskimi jezdeci, petelinil se je pod zlati-mi mavčnimi štukaturami in propelerjem stropnega ventilatorja, ki je s tihim švistenjem plastil ekvatorialno vročino na tanke rezine, in klepetal z drugim moškim. Ta je bil mlad diplomat, član opazo-valne delegacije Združenih narodov. Pisal se je Llewelyn—Jones. Moška sta si bila že na prvi pogled silno všeč. Prek mize v slogu empira je zaokrožila ponikljana čutara bourbona, pretihotapljenega iz New Orleansa, in tudi Llewelyn—Jones je dal noge na mizo.

„(Vsega je bil kriv vtis,“ je skozi Llewelyn–Jonesova usta namravaval razpredati Filip, „da sediva v kavarni s celostenskimi zrcali. V kavarni s celostenskimi zrcali razpravljaš z nekom drugim, ampak v steni za njegovim hrbtom se vsakič, ko dvigneš oči, srečaš s svojo podobo. Ne oziraš se na sogovornika. Poslušaj ga, vendar mu hkrati pripišeš vse svoje lastnosti. Ker med dialogom opazuješ le sebe, pred njegove besede postaviš svoj predznak, svoj šifrantski kod, in če se ti je zdel tvoj lastni obraz v ogledalih na steni za njim za silo dostojen ter primeren trenutku, si nazadnje s človekom, ki ga nisi pogledal, povsem zadovoljen.”) To pojasnjuje, zakaj si je idealistični Llewelyn–Jones polkovnikov brezobzirni razum in merjaščevo slo po oblasti razlagal kot malokrat videno zrelost. Ker se častnik ni menil za običajne zadržke vesti, mu je diplomat pripisal modrost samurajev, po kateri je sam hrepenel. „Recite, kar hočete, ampak zares seksi baba mora biti tudi malce nagravná,“ se je v ključnem trenutku posmejal polkovnik in Llewelyn–Jonesu v podkrepitev svoje trditve pomolil fotografijo svoje najnevarnejše politične nasprotnice, gverilske generalice, katere amazonke v hlačah in z razpletenimi kitami so v ameriških džipih ob spretni uporabi topništva in genialni logistiki nadzirale sever otoka. Če bi polkovnik in poveljnica upornic podpisala premirje, bi se položaj v tistem geopolitično nevralgičnem delu sveta takoj ustalil; če ga ne bi, bi se državljanska vojna utegnila vleči še leta. Seveda pa bi bilo treba pred začetkom pogajanj generalico šele izbežati iz njenega tajnega oporišča med hribi. Llewelyn–Jones je očaran strmел v njeno sliko. Zagledal je zabrazgotinjeno prestrelino pod zavihanim rokavom vojaške bluze na njeni levici. Dolgo si je ogledoval tetovažo, s katero jo je poskušala skriti. Na bronasto zagoreli generaličini nadlakti je jezdila umetelno izrisana spaka, stvor z gotske katedrale, zmajevka s kozjo glavo in ostudno nabreklih trebuhom, ki je dajal slutiti brejost, nastalo v peklenskem razmerju. Bila je podrobna in skrbno osenčena risba, videl je gosto mrežo kakor las tankih črt, zapolnjenih z modrim črnilom. Pošast je imela hudoben pogled. Llewelyn–Jones je bil skoraj prepričan, da pozorno sledi vsem njegovim premikom. Ampak zapazil je tudi vojščakinjine oči. Bile so rumene kot suho zlato; in imela je rdeče lase.

Llewelyn—Jonesa rdečelaske načeloma niso privlačile. Ko jih je v ducatih srečeval na ulicah rojstnega mesta, se mu je zdelo, da njihove grive niso popolnoma njihove. ("Izza škrlatnih kodelj," je med njunim zadnjim srečanjem poskušal pojasniti polkovniku, "kuka bled in koničast obraz; nekakšna živalca prebiva v brlogu, spletenem iz rdečega protja, vendar protje ni del zveriničinega telesa. Generaličini lasje pa so bili njena duša. Kakor da bi v njej plameno. Kakor da bi bili njeni kodri ognjeni jeziki, ki buhtijo iz terakotne žerjavnice njenega lica. Za njenim rjavim obrazom je gorel divji kres. Njeno lice v kontrastu s temnomodro ogabo na njeni razgaljeni roki — ni moškega, ki mu ob tem ne bi vstal. Zato ste celo vi morali reči: recite, kar hočete, ampak zares seksi baba mora biti tudi malce nagravnica. Celo vam, ki ne razmišljate z jajci, se je zdela omamna.") Kadar je poslej diplomata pestila nespečnost, iz notranjščine svojih trdno zatisnjenih vek ni mogel izbrisati generaličinega lika, generalice z božjim imenom, ki ga je Filip pozabil v trenutku, ko je napravil križ čez povest, zato je pustil službo pri Združenih narodih in se na svojo pest odpravil po njenih sledovih. Iskal jo je dve desetletji. Z obrazom navzdol v suhem listju med ščurki na podih tovornih vagonov — vlaki so brez postankov drdrali po tračnicah med plantažami znamenitih ledenih limon, ki so uspevale le na tistem otoku in katerih lupine so Indijanci uporabljali kakor zrcala — ter nazadnje peš se je po asfaltirani cesti, svetlejši od nebesnega svoda nad njo, prebil do puščavske planote pod hribi na severu, skopo poraslimi s prašno brnistro.

"Ne silite tja," so ga svarili domačini, ki so pred svojimi kolibami tkali preproge. "Ni varno. Poglejte, kako se kadi. Še kuščarji bežijo izpod tistih pečin. Ne rinite tja." Preproge so bile oranžne in rdeče, na njih so bili s fotografsko natančnostjo upodobljeni obrazi bogov. Ampak Llewelyn—Jones ni več mogel izbirati. Šel je naprej.

Med njim in obzorjem so drug nad drugim v isti ravnini, pravokotni na zemljo, lebdeli črni oblaki, čvrste kepe smodnika in mastnega dima, in tla so zaznavno drhtela: "Nad fronto vzhajajo krizanteme in cepelini topovskega ognja, ljubljena moja," je glasno rekel Llewelyn—Jones, "med krogliami saj komaj vidim nebo, to pa je tako temnomodro, da bi bilo nespoštljivo, ko bi se pod njim vedel

vsakdanje in ne bi storil česa slovesnega." Prej še nikdar ni bil spregovoril sam s sabo, zato se je tokrat ovedel, da je z njim nekaj nepopravljivo narobe. Tudi utrudil se je vsak dan hitreje. Vsak dan je opravil manj poti. Spat je legal s kurami; včasih tudi s pasavci, vikunjami, kapibarami, svizci in lamami. Hodil je sam. Nič več ni govoril sam sebi: kramljal je s krokarji in mrhovinarji. Zato so ga Indijanci imenovali el santo in ga vabili, naj se naseli v njihovih kočah, medtem ko so na glave bogov vezli kljune, čekane in perje. On pa se ni zmenil zanje. Že davno se mu je bilo posvetilo, da ga je polkovnik izrabil za svoje namene. Hotel je doseči (in res je dosegel), da bi se zaljubil v gverilkin portret in ga tako kakor psa krvosledca naščuval za njo. Llewelyn-Jonesu so tudi prišle na ušesa novice o vojščakovem padcu. Otočani so vedeli reči, da so ga privrženci prejšnjega predsednika z bajoneti nagnali iz bele in zlate palače v prestolnici. Mirovna pogajanja z amazonkami so torej postala postranska zadeva. Jasno mu je bilo, da se je celo njegova oboževana v dveh desetletjih postarala, da so se ji vojaščina, tropske bolezni in stradež gotovo zarežali v lice ter da na njem ni več tiste lepote, ki mu ni bila dala počiti; nazadnje se je dokopal do edino razumnega sklepa, da je bila njena fotografija sama samo ponaredek in da predmet njegove ljubezni nikdar ni bil videti tak, kot mu ga je kazal polkovnik. Vendar je moral še stopati dalje, postavljaj je nogo pred nogo, ne da bi premišljeval, sicer bi njegovo življenje v trenutku ostalo brez cilja. In tako je končno pred črto, vzdolž katere so potekali boji, spet srečal polkovnika. Bežal je pred vladnimi silami. Zatekel se je v rove opuščenega rudnika, katerega čela so bila na dotik kot iz mila. Po turško je čepel na petah, tresla ga je mrzlica, krčevito se je zavijal v odejo, s katere so bolščali kovač in bog vojne Ogü ter guédi smrti — baron Samedi, baron Cimitiere, baron Croix ter mama Brigita — in pljuval sluzasto kri. Nalezal se je bil jetike. Llewelyn-Jones mu je pretreseno rekel: "Ko bi vi vedeli, Alejandro, kako sem vas zasovražil v teh letih!" nato pa počepnil predenj, z dračjem zanetil ogenjček med tremi ali štirimi ploskimi kamni in na preprostem ognjišču pogrel mastno juho. Ko je potiskal menažko s krepčilno tekočino umirajočemu starcu med prste in ga ogrinjal s svojim plaščem, je spoznal, da je konec njegove poti in da je odkril

njen namen, ki ga je bil dve desetletji zaman skušal najti drugje.

Pripovedka je bila drastično sentimentalna, ne posebno izvirna in je pri umeščanju živalstva, rastlin in krajevnih božanstev na napačne zemljepisne vzporednike širokopotezno zanemarjala odkritja pokolumbovske geografije, bila pa je vsaj zgledno odštekana; ampak medtem ko je Filip mencal, ker ni mogel dočakati, da bo smel z njo na plan, se je z grozo zavedel, da jo v istem trenutku živahno obnavlja prav tisti, ki je bil nekaj kozarcev nazaj na naglo pretrgal njegov samogovor. Ta pa je bil gorečen Jugoslovan: zgodbo, ki jo je bil prvi napisal neki Srb, je navajal v dokaz, da so naši tedanji sodržavljani že kmalu po drugi svetovni vojni v literarnih revijah objavljali danes malo znana besedila, ki jih moramo šteti za predhodnike in potemtakem za edine avtentične primere magičnega realizma. In Filipu je srce za sekundo prenehalo bŭti. Zdelo se mu je, da je slišal, kako je pokrov zadušljivih oblakov tlesnil ob strešna slemena in ga za zmerom zaprl v hermetično past. Ni si mogel odpustiti, ker se je rodil pol stoletja prepozno, da bi dokončal svoje najboljšo delo. Že pred tridesetim je potemtakem začel verjeti, da prihaja v stik s tisto vrsto strahotne svobode, ki ti je dana takrat, ko nimaš ničesar več (Albert Camus, Filipovo drugo najljubše branje – kajti književnost očitno pozna gravitacijske točke, ki nezadržno privlačijo šibke značaje, da bi bili ti potem še nesrečnejši in še bolj zbegani), ter da mu v tolažbo ostanejo samo še občasni umiki v prikrito sanjarjenje in samopomilovanje.

Ker se je poskušal razvedriti v paralelnih vesoljstvih in si v pravljicnem svetu nabrati moči za obstanek, so njegovo pozornost v začetku devetdesetih pritegnili časnikarski zapisi o belih mačkah pasme van – o tako rekoč čudežnih mačkah, ki plavajo. Kakor starci si je iz časopisov izrezoval članke o njih in njihove fotografije, v pismih bralcev opozarjal na nepravilnosti v člankih, te datirane lepil v mape ter nabavljal priročnike o pasmah in lastnostih mačk ter skrbi zanje. Ne da bi leta 1991 to kdo zaslutil, je s tem v Slovenijo zanesel mačjo kugo.

Jeseni 1991 so v Arko prihajale nove živali in dobivale imena s seznamov dežele z namiznimi panterji. Teh Gospa ni prebirala, zato si ni mogla misliti, zakaj je ta in ta morski prašiček lahko samo Mordehai Sedmi, niti je to ni zanimalo, tako kot ji tudi ni bilo mar odgovora, ki ga ne bi bilo, na nezastavljeno vprašanje, kako se lahko Ira brez trenutka oklevanja s kazalcem dotakne vihrov živali takoj za možgani in nezmotljivo določi vsako vrsto in pasmo sesalcev, plazilcev in ptičev, za katerih goli obstoj je bila sama izvedela šele iz britanskih katalogov kolonialnega blaga in iluminiranih srednjeveških bestiarijev. Gospe je bil tak čudež manj kakor nič. Slehernemu živemu bitju je namreč namenila uro, ko bo ob ubranem zvončkanju blagajne v zapečateni kletki, pleteni košari ali vrečki, napolnjeni z vodo, za zmerom zapustilo lokal, zato je Iri v nemarno in s ščepcem pokroviteljske vzvišenosti prepustila bežno otročje veselje ob nesmiselnem poimenovanju nečesa minljivega, kar je na svetu za to, da nam služi. Ona je imela tehtnejše skrbi. Po incidentu z lučmi v trgovini si je zabičala, da mora takoj zaposliti še nekoga, ki bo skrbel za notranje opremljanje tega in prihodnjih poslovnih objektov Imperija; v mislih je že načrtovala bajni sedež podjetja, ki je pozneje kraljeval nad črnuško obvoznico, Arki pa je manjkal izvesek.

Ko se je nekega večera sprehajala z Iro po parku (kadar se je med stenami lokala začel vkuhavati rani mrak, tak lepljiv in dišeč, taka slastna modra marmelada, kakor voda v globokem bazenu, je mimogrede brez napora pomislila Ira, jo je Gospa na usnjenem povodcu peljala na zrak, le da se od dne, ko je bila Ira za botro prvega ducatu morskih prašičkov, ni več vedelo, kdo vodi koga), sta v podrasti zagledali žensko, ki slika. Ime ji je bilo ErzulŮe. Njen oče je bil častnik vojne mornarice. Po razpadu države je zamenjal strani, natančneje, trmasto vztrajal na tisti, ki ji je bil kot kadet zaprisegel zvestobo, to se pravi, prebegnil, ne da bi se z besedami ali medvedjim objemom (nevajen izrazov ljubezni, ozirajoč se prek rame, prisluškujoč morebitnim korakom pred vrati) poslovil od hčere, to pa je pustil brez premoženja, zaradi svoje neprilagodljivosti, ki je nova država ni znala ceniti, tudi brez državljanstva, in niti tega ni vedela,

kam naj mu piše za god. Svojeročno je izdelala voščilnico v tehniki monotipije – izbrala je tehniko, ki jo v vrtecih učijo otroke: hotela je biti otrok; trudila se je, da bi bila grafika lepa, in govorila o tem, kako se rada spominja očeta in praznikov, ki so mu nekdaj veliko pomenili, pa ni poznala naslova njegovega novega doma. Tako se je čestitka prašila med pravoslavnimi ikonami pod admiralovo sliko. Sodil je med tiste žilave moške, o katerih potomci smeje se trdijo: "Ta bo pokopal vse nas." Erzulie je nosila dolgo škrlatno obleko z ravnim visečim ovratnikom iz belih bruseljskih čipk; bila je pokrita s kardinalskega klobukom. Bila je Irinih let. Pod obodom klobuka so se dale razbrati samo drobna, koščena brada in tanke, dolge, gibke rjave ustnice, med katerimi je bila trdno ukleščena ugasnjena, oslinjena cigarica. V presledkih med svetilkami na kandelabrih – te so kakor borovi prelci samo zase tkale vlaknaste bele zapredke slabotne svetlobe visoko nad tlemi – se ni videla ped pred nosom, slikarka pa se je s svojim platnom zarila še globlje med veje gloga pod hrastovo krošnjo, kakor da namenoma išče popolno temo. Ni bilo dvoma o tem, da lahko v temi slika zato, ker je slepa.

In potem netopir, ki je sklatil klobuk. Erzulie je planila z zlozljivega stolčka na noge in prepadeno vrisknila. S stegnom je prevrnila platno. Žive barve na njem so se rjavo razmazale. Nihče ne bo nikdar izvedel, kaj bi bilo po opravljenem delu na njem. Netopir se ji je zapletel v lase. Neslišno je cvilil in utripal s perutmi, Erzulie je otepala z dlanmi po temenu in glasno jokala. Ira je nežno, ampak komu je bila namenjena nežnost, s pogriženimi nohti kakor s kvačko izzankala krempeljce Chiropterae vespertilio murinus iz stičišč med osnovo in votkom Erzuliejine neukrotljive pričeske. Gospe se je zdelo v skladu s pravili nenapisane igre, da ženski z imenom, ki ga nihče ni znal izgovoriti, če ga je videl na listu papirja, ne črkovati, če ga je slišal (in ni nihče razen Erzuliejinega očeta, ki je bil zamlada prebral eno samo novelo v cirilici, ta pa se mu je vžgala v spomin, ker so v njej nastopali častniki, vedel niti tega, da je prvotna Erzulie najmogočnejša med loáji karibskega vudúja, Damballá Oueddó, boginja rožnatega šampanjca, sladkih kolačkov, steklenega nakita, svilenih nogavic in nebrzdane ljubezni na stepanih tleh v krogu opazovalcev in bakel, preobražena mati Marija, ki

ji verniki prinašajo topeče se sveče in enako gnetljiv barvni marci-pan), ponudi mesto aranžerke v prodajalni brez izveska. Ko jo je nagovorila, brez okolišanja, kakor je znala Gospa, je Erzulie sunila tilnik na pleča, napela je grlo, da se ji je sapnik med vratnima teti- vama zarisal kot valj, in dolgo oglušujoče zavijala v nočno nebo. Tako je bila vesela, da nekomu končno pripada. Potem je neučakano zdirjala tja, kamor ji je s prstom pokazala Ira. S spotegnjenimi, ople- tajočimi koraki je grabila pot pred Gospo in pred Iro, skoraj v galopu so njeni veliki podplati požirali pot. Drncala je s sklonjeno glavo in zgrbljenim hrbtom, v Arki pa je legla na pult, s fantovskimi zapestji med preizrazitimi koleni, in zaspala zvrnjena na bok. V tem položaju ali pa zvita v lasato potico je dremala z odprtimi, zamren- jenimi očmi, poudarjenimi s temnimi robovi vek, ki so bili še opaznejši zato, ker so bili zmeraj vlažni, večino časa, kolikor ga je Imperiju še preostalo.

Takrat so se čudno zveržile Irine sanje. Nekateri elementi so izginjali iz njih, namesto njih pa so se začeli pojavljati novi, ki so jo navdali z nelagodjem. Če je zamižala, se je znašla v sivomodro tapeciranem vogalu tretjega nadstropja veleblagovnice nasproti poštnega poslopja. Tam je bilo šest z zaveso zagrnenih separejev, v katerih so izvedenci proti plačilu opravljali barvno analizo osebnosti in ponujali dokaz za obstoj Vsemogočnega. V eni izmed kabin je kakor španska stena na rahlo preganjeno stalo tridelno beneško zrcalo, v katerem naj bi s koticom očesa za sabo uzrl pekinškega dvornega psa z rdečo pentljo vrh glave, ki ga, če bi se zasukal proč od zrcala, da bi si ga pobliže ogledal, sploh ne bi bilo za teboj. Čeprav se je Ira na vso moč trudila videti psa, za katerega so ji izve- denci zagotavljali, da se zmerom prikaže, pa v ogledalu ni bilo drugega bajeslovnega bitja kot nje. Ob zrcalu je visela slezasta večer- na obleka iz zmuzljive tkanine, ki ti je, če si jo poskušal sneti z obešalnika, da bi jo pomeril, vsakokrat znova spolzela med prsti. To naj bi dokazovalo, da Bog je in da je vse drugo ničevno. Toaleta je bila ukrojena zelo zadržano, imela je visok ruski ovratnik in s srebrnimi nitmi pretkano poprsje. Ampak Iri se je zdelo samoumevno, da obleka iz svile drsi, to se ji ni zdelo nič nenavadnega, zato jo je pobrala s tal, potem ko je najprej potrpežljivo počakala, da ji bo

padla iz rok, in si jo je nadela. Ko pa je na goli koži začutila rahel, vendar nepopustljivo čuten dotik oljnate svile – bila je umetna svila, ki koži ne da dihati – jo je obšlo poželenje. Zahotelo se ji je, da bi se ljubila, s komer koli, pa čeprav bi bil grd, vendar v kabini ni bilo nikogar in še najmanj Boga, zato se je nevešče poskušala zadovoljiti sama in tako je iz poprsja obleke izstrigla podolžen oval. Njene mlečno bele dojke z bledomodrimi žilami so zanihale skozenj in z ružem v čokoladnem odtenku, ki se je vzel kdove od kod in ni bil njen, si je počasi potemnila bradavice na njih. Všeč ji je bilo ogledovati si pobarvane prsi. Dotlej ni bila uporabljala ličila. Njegov trpko sladki vonj je izbrisal predsodke in jo nosil, jo razpenjal od znotraj navzven, ko se je sam dvigal kvišku in vel po kabini. Razcefrani robovi blaga, ki ga je bila v ihti napadla z zakrivljenimi škarjicami za striženje nohtov, so se pri priči zacelili, kakor da bi bili skrbno obšiti na roko in bi bil kraj obleke že vseskoz zamišljen tako, kot ga je preuredila: z izrezom. Nevidnega pekineza, ki je pričal o večnih resnicah, še zmerom ni bilo na spregled, Irina sla pa je ob vsakem premiku – udje pod svilo so jo ščemeli, hkrati pa jih je svileni oklep tudi utesnjeval in določal meje njihovih kretenj – naraščala, zlasti medtem, ko si je z mastno, mazavo, hladno šminko, z rdečilom nekih tujih ust, risala poljube na nabrekle bradavice, dokler ni v globokem snu doživela orgazma. Ko jo je ta v prvi izmed takih noči vrgel pokonci, je bosih nog odcapljala iz čumnate s pogradom in kocem nad prodajalno, kamor je bila prenesla spalno vrečo in Marinovo kletko, do pulta v pritličju, tam pa zalotila Erzulie, ki je bridko ihtela v spancu brez vonjev, dotikov in slik. Takoj je spoznala, da se je zgodila pomota, da so se sanje v Arki pomešale in da bi morala slikarki vrniti njene podobe.

Pa vendar jih ni. Bila je devica. Erzuliejina domišljija ji je prinašala prej nepoznane občutke. Zaradi svoje prezrelosti jih je znala ceniti bolje kot drugi. Ampak to ni bilo najpomembnejše. Po začetni zadregi in sramu je odločilo nekaj drugega. Dognala je namreč, da je telesna ljubezen precenjena in da bi jo tudi v prihodnje zlahka pogrešala, postalo pa ji je všeč preučevati nemir in tesnobo v Erzuliejini duši, ki ni mogla brez nje, ki je venomer premišljevala o njej, mrmrala razčustvovane popevke o njej in se prikrajšana zanjo

premetavala v krčih kot riba na suhem. Ob stene je butala. Ira v otroštvu muham nikoli ni pulila kril ali lepila orehovih lupin mačkam na tace; muhe in mačke so se ji smilile, vseeno pa je dostikrat opazovala, kako jih trpinčijo drugi otroci, in v zalezovanju Erzuliejinih stisk je bilo nekaj enako mamljivega. Ogleduštvu ji je omogočalo, da se je počutila dobro, ker je vedela, da so njej Erzuliejine muke prihranjene in da ji bo z njimi vedno prizaneseno; bila je torej vzvišena nad bolečino, ne da bi se morala zaradi zadovoljstva ob svoji premoči počutiti krivo. Nekaj ji je reklo, da je podobnih, med zidove ukleščenih duš z neizrekljivim imenom okrog nje še veliko.

Tudi Erzulie ni omenila, da ji Ira dolguje kaj njenega. Pametneje se ji je zdelo prilizovati se ji. Nagonsko je vedela, da ni zmerom Gospa, ki obrača kolo.

Za nameček pa oskrbnica živali slikarke spočetka ni marala (zdelo se ji je, da se preizzivalno oblači, in o njenih salonarjih je govorila, da bi morala vstopati vanje z lestvijo) in kar prav ji je bilo, da jo vidi trpeti. Nato je pozno novembra, ko je Gospo zaradi Erzuliejine lenobnosti že začela minevati strpnost, Erzulie povabila njo in Iro v ozko pisarno za pultom, da bi jima pokazala nazadnje le dokončan izvesek. Od srede meč do pod pazduh je bila stisnjena v oprijet triko iz luknjavih črnih sintetičnih čipk (v nekakšno dolgo nogavico, so se šalili gospodje s prenosnimi telefončki v prsnih žepih, ki so se takrat motali med policami trgovine, na katerih so škrebli, rovarili, praskali, puhali, vohali, momljali, se parili in se za mrežami prerivali smrčki, kremplji in tačke), okoli ledij pa si je, ne zaradi spodobnosti, ampak kot modni dodatek, ohlapno zavezala rdečo in modro smučarsko bundo. Tedaj so se odnosi v Arki nepričakovano izboljšali. Ira je namreč žolčno pripomnila (in njeno izjavo je Gospa uvrstila k mnogim drugim, s katerimi ni vedela kaj početi): "Če kdo sanja, to še ne pomeni, da ima lepo dušo," ker pa ji je bilo tokrat izjemoma dosti do tega, da bi se jasno izrazila, je še polglasno navrgla: "Erzulie sploh ni to, za kar se izdaja. Če mene vprašate, je navadna lovača." Tako je nastal drugi stavek v njenih osemindvajsetih letih, ki ga ni bilo treba prevajati. Nekolikanj zastarelo besedo lovača so pogosto s posebno slastjo izgovarjale

Irine neoporečno vzgojene oma, mama in sestra. Ko ji je zdaj po dolgem času spet pljusnila ob ušesa, je Iro prešinilo, da se že tedne ni spomnila nanje, ker je imela toliko dela z imeni živali, ob tem pa sta jo od kostnega mozga do lasnih konic vroče ter gostljivo preplavila nerazložljivo olajšanje in nekakšna drobcena sreča. Zaradi velikodušnosti, ki je zmerom posledica dobrega razpoloženja, je torej za zdaj obrzdala mržnjo do umetnice, ki je bila zanjo pritepenka in tujka, in tako se je začel proces Irinega udomačevanja v podjetju in v svetu nasploh. Ves dan bi bila židane volje, ko ne bi Erzulie z enim samim na učinek preračunanim gibom z izveska v širokem loku zavihтела platnene zaščitne ponjave, ki ga je skrivala prej. Erzulie je zamahnila kakor torero, ki trdno ustopljen izvaja veroniko: bilo je ogrinjalo in za njim je bil meč.

“Nismo se tako domenili,” je zanosljala Gospa. “Naročili smo arko.”

“In kaj,” je nič manj visokostno vprašala Erzulie, “bi s podobo trabakule? Če na kaj, se spoznam na plovila. Ko bi vam namalala ladijski trup, tak prsat in iz brun, na izvesku ne bi bilo kam postaviti slonov. Ti bi bili namreč spodaj, zadaj tik nad kobilico, zaradi obtežitve seveda; kaj pa bi se to reklo, privezati slone k ograji palube. Zadeva bi se prekucnila že na mandraču. Ampak vi bi morda raje barko v prerezu, tako, kakršne so na ilustracijah v Oxfordovem nemško–slovenskem slikovnem slovarju, da bi bila vidna vsak notranji krov in kaštel? Tudi to ne bi nič pomagalo. Živali bi bile še vedno komaj opazne. Štirideset dni so bili na razburkanem morju in z nečim so morali krmiti slone. Zagotavljam vam, da so jih Noetovi sinovi med toliko balami sena, kolikor so jih vkrcali v ta namen, krepko iskali. Zapovrh pa je Arka vaš prvi lokal. Torej je zanjo Eden, prvi zemeljski raj, kakor nalašč.”

“Ko bi vi vedeli, koliko Edenov sem se nagledala v svojem življenju – ad nauseam ...”

“Tako kot jaz morja,” je reklo dekle in prek obraza sta ji temno zaplala tako nostalgija kot stud.

“Že, pa vendar, Hieronimus Bosch? Doba merkantilizma? Ponujate mi reprodukcijo petsto let starega dela? Saj se norčujete. Mar niste znali ustvariti česa izvirnega?”

Erzulie je nepopustljivo otresala s štrenami las.

“Paradiž z izobiljem živali ali pa nič. Sami veste, da pri tem ni mogoče odkriti Amerike. Poudarjam, na izvesku morajo kupčev pogled pritegniti živali. Kot podjetnici vam najbrž ni treba posebej razlagati, da svojih prodajnih artiklov ne ponujate sebi?”

Trgovka je stikala obrvi.

“Prodorno ... resnično prodorno,” se je kljub svoji volji godrnjavo strinjala, potem pa premerila Iro od glave do pet, da bi ugotovila, kako nanjo učinkujejo Erzuliejini oglaševalski prijemi, in videla, da Iri oči neobvladano rastejo in da drgeta kakor šiba na vodi.

Na izvesku je bil do poslednje potankosti preslikan Boschev zemeljski raj.

Ne da bi lahko preučila izvirnik, je slepa kopistka na hrastovo ploščo zvesto prenesla vsako sled čopiča blaznega Flamca. Pod svežo plastjo impregnacijskega laka so sijale mahovno zelene, kovinsko modre, veliko žarečih oranžnih in rdečih. Seveda je bilo tudi razmerje med širino in višino izveska, zaradi njegove namembnosti kajpak manjšega od gromozanskega madridskega platna, tako kakor pri Boschu. Izvirnik je širok petinsedemdeset centimetrov in v višino meri skoraj dva metra. Tako je razmerje med razsežnostma panela ena proti dve celi pet v prid višine — ob tej nenavadni obliki celote pa tistemu, ki ga zanese prednjo, če je količkaj preobčutljiv, po hrbtu zagomazijo mravljinci. Ena proti dve celi pet ni naravno. V spodnjem levem kotu slike poganja z vinsko trto obraslo drevo ločevanja med dobrim in zlim. Ko bi ga izruval iz tal, bi zverinsko zatulilo kakor mandragora. Takšno je videti. Pod njim, s predse izproženimi nogami in oprt na togo desnico, sedi malce bebavi ali pravkar iz sanj zdrاملjeni Adam. Pijano se nasmiha, kakor da bi se sončil. Preveč resnobni Odrešenik, odet v pomarančna oblačila, galantno pestuje Evino zapestje, ne da bi ji namenjal drugo pozornost. Eva odrevenelo kleči ob njegovi levici, ne ob Adamu, iz čigar rebra je pravkar izšla. Težko je dognati, kaj v paradižu počne Jezus Kristus. Po Bibliji naj bi bil žensko ustvaril Bog Oče. Ali sta naša prastarša že v trenutku stvarjenja napravila greh, zaradi katerega bi ju bilo treba odreševati? Bosch je bil nor; ni pa bil slab teolog.

Zato nekateri umetnostni zgodovinarji sklepajo, da je otrple postave na spodnji tretjini panela dodal brez premisleka, v zadnjem trenutku, ker bi površina, kolikor je zavzemajo, neposlikana še neprijetneje bodla v oči; kajti Eden nesporno pritiče živalim. Vanje je Flamec položil vso svojo ljubezen, dal jim je vse svoje znanje in skrb. Podoba pulzira v ritmu tisočih žil. Na tisoče žlez dela svoje. Nad rajem lebdi vonj po mošusu, runu in stelji v živalskih vrtovih. Slon, brez katerega izveska nad Arko ni smelo biti, muli travo na enem izmed gričev in na hrbtu nosi opico. Tudi nekatere druge živali so še prepoznavne. Med tistimi, ki niso, najdemo dolgoouhega psička z dvema nogama in čopastim repom do tal ter bronasto ptico s tremi koščenimi glavami. V tropu osupljivih prikazni se zdijo samorogi in zmaji malone krotki. Prizor obvladuje visoka in vitka fontana nad Kristusom, navpična os slike. Barvno povzema bleščeči inkarnat Odrešenikove toge, ampak vidiš jo prej kakor njega in je najbrž poslednje, kar se ti pred smrtjo posreči pregnati iz spomina. Je členovita in polna robatih izrastkov kakor rakove klešče. Tiho sope in čaka, da se boš spozabil; stopi bliže, potuhnjeno vabi. Na njej posedajo črne rajčice, v duplini v njenem ploskem okroglem podstavku se je ugnezdila sova. V vodoravni smeri deli podobo na pregledne pasove dvoje stoječih voda. Na sredi je bister ribnik ali zatok večjega jezera (ta obližuje čer pod fontano, inkrustrirano z obsidianom in granati), spodaj črnkasta mlaka s kričeče rdečimi, v skalo izžlebljenimi robovi. Na Erzuliejinem izvesku sta bila mlaka in ribnik enaka, kakor si ju je bil želel Bosch, vseeno pa je Iri preslikava razkrila, da se admiralova hči na smrt boji vode. Ustrašila bi se same misli, da si mora umiti telo in lase. Hrbte dlani so ji kakor pozlata prekrivali sloji pigmentov in olj, ki jih je potrebovala pri delu. Bili so paleta. Ira kratko in malo ni mogla verjeti, da lahko Erzulie pesti strah pred nečim, kar je sama ljubila. Zato se je njeno prepričanje, da je vredna več od brezdomne slikarke, še okrepilo. Pri Flamčevem ribniku pijejo biki, jeleni, po njem veslajo vodne ptice, iz mlake poskušajo vzleteti krilate ribe, na njen breg se je skobacal majhen tjulenj s človeškim obrazom. Iri se je posebej prikupila mlada in zdrava, snežno bela žirafa z zelenkastim vzorcem na koži, ki se je ponosno izprsilila poleg dvonogega psa. Dobro se ji

je zdelo, da je tudi Hieronimus Bosch rad zahajal k njenemu znancu z namiznimi panterji in zato lahko naslikal belo žirafico v naravni velikosti, si na starčevih zemljevidih morda dolgo v noč ogledoval rojstno Flamsko z njenimi blatnimi polderji in se medtem, ko je s sveče kapljalo na atlas, razsvetljeno domislil, da bi bilo v paradiz pametneje postaviti niz ostrorobih gora, srh pa jo je spreletaval ob sklepu, ki se je sam vsiljeval, da Erzulie, ta briljantna kopistka in pravkar odkriti talent za reklamo, ne le da nezaprošena posoja svoje ljubezenske sanje, temveč tudi vdira v sanje pokojnih slikarjev ter tam krade in ropa in pleni, ker brez vonjev, podob in dotikov ne more drugače.

Na izvesku pa so jo kljub vsem naštetim čudaštvom najhuje pretresle prvine, ki jih je ljubljeneec Filipa Drugega, najbolj katoliškega med španskimi kralji, zajel iz svetovja nespečnih.

Pod drevesom spoznanja je mačka zadavila miš. Miš ji binglja med čekani. Zagotovo je mrtva. Živali ubijajo druge živali. Ob mlaki fantastični ptiči požirajo žabe. Samo še zadnji kraki štrlijo iz nazobčanih kljunov in trzajo. Iz ribnika na skalo, podobno spečemu moškemu profilu, lazijo salamandri, žužki z več sto nogami in gumi-jaste kače mokasinke, nad žirafo naščeperjen merjasec zalezuje podlasico, korak dlje pa je nekaj premajhnega, da bi se dalo zanesljivo presoditi, ali je lev, zakopalo gobec globoko v drobovje nečesa prenežno naslikanega, da bi mogli razločiti, ali je bilo pred zakolom gazela.

Ira ni vedela, da je tisto, kar vidi pred sabo, posnetek prvega panela slavnega Boschevega triptiha z naslovom Vrt zemeljskih užitkov, ki ga je mogoče občudovati v madridskem Pradu; ni vedela, kje je Madrid, ni vedela, da tretji Boschev panel prikazuje pekel, niti tega, da so slike pravzaprav tri, vendar je pri priči vznemirjeno vprašala:

“Kaj je na drugih dveh?” s takim glasom, da je Gospo in kopistko polila ledena mrščavica.

Očitno je bilo že v svetopisemskem raju, na kraju, kjer naj bi jagnje in lev miroljubno počivala s pleči ob plečih, to in ono pošastno narobe.

Te grozovitosti potemtakem ne bomo izobesili, je menila

Gospa in Ira se je obvladala ter ji nameravala reči: Zakaj ne? Naše more so tu, tu so bile tisočletja pred nami in ali jih upodobimo ali ne, to nanje nič več ne vpliva. Namesto tega pa je izrekla tretji sklenjeni stavek, s katerim je dokončno pretrgala osemindvajsetletno zaobljubo molka in hkrati malone nezaznavno prevzela zakonodajno oblast v Gospejini Arki: "Bodite no resni – ta plošča se bo zibala v soncu in dežju več metrov nad tlemi; mar res mislite, da bo kdo normalen opazil detajle?"¹

4

Maja 1993 je Ira dopolnila trideset let. S presenetljivo odločnostjo je zavrnila Gospejino ponudbo, da ji priredi praznovanje. Zaman jo je Gospa skušala z obljubami o obloženih kruhkih, pečenem krompirčku, tatarskem bifteku z majonezo, jagodah s smetano, pisanih svečkah (pogojno užitnih), narodno–zabavni glasbi s kasetofona, ki to ni bila, in papirnih konfetih. Požrešnice ni stalo malo truda, da je goltala sline in odkimavala. Ko bi se povprašala po koreninah svojega odpora do rojstnih dni, si ga ne bi znala pojasniti. Njena povožena mačka je v njenem spominu poginila v drugo. R. I. P. Ni je bilo. Čeprav si je Gospa to takrat razlagala drugače, je Ira s tem nevede prestopila naslednjo stopnico k normalnosti. Postavila se je zase, pa četudi z odrekanjem. Prvič, odkar je začela premišljevati o sebi, jo je po tridesetem tu in tam vsaj za hip nehal mučiti in hkrati uspavati občutek, da so vsi, ki ji prekrizajo pot, dosti starejši od nje. Njeni nagoni in slutnje, ki so pri njej tudi poslej pogosto nadomeščali abstraktno mišljenje, včasih celo z zavidljivim uspehom, niso bili več mehko obliti z gibko, a nepredirno žolčo podzavestne, vendar v bistvu krute vere, da je nesmrtna in da se – to je pri tem najbolj strašno – čedalje na slabše spreminja le svet okrog nje. Ker se je prej ko slej morala posloviti od vsake živali z imenom – in nekatere teh so iz Arke odnašali s kremplji naprej, namesto njih pa so se v njeni oskrbi s čudežno naglico kotile nove, nekako bolj sveže, z imeni, kakršnih ni nosil pred njimi nihče – so bili ti nagoni in slutnje celo manj zalepljeni v gmoto zatohlosti

kakor tisti večine ljudi, ki se do spoznanja o plimovanju stvari ne dokopljejo, preden jih to – dobessedno – ne pahne čez rob. O marsičem, kar jo je obdajalo, si je zdaj lahko rekla: tako je, kakršno je, ampak dokler je tu, je popolnoma moje; to sem povnanjena jaz. Čustev, ki so hkrati s tem stavkom vselej čisto po tihem zabrcala v njej, kakor da bi se bala, da jih bo zadušila, če bodo postala preveč vsiljiva, ni niti poskušala ubesediti. Vedela je samo, da so izključna posledica tega, kar se dogaja le njej, in mislila, da ji že sama ločenost njenega bivanja od ločenih bivanj vseh drugih daje oblast, pa čeprav le približno, nad enim in drugim. To je prijalo tistemu komaj opaznemu drobci prevzetnosti, ki ji ga je bila vcepila oma, čeprav ni bila zmerom brez izjeme gotova, da ji ne bi bilo brez te zavesti še bolje. Med takšnim prebujanjem, ki je bilo kakor druga prebujanja sladko zato, ker samo po sebi še ni pomenilo, da mora tudi zlesti iz rjuh, prijetno prežetih s telesno toploto, se je tisočdevetstotriindevdeseto dokaj brezbržno do Irinega ugodja prevesilo h koncu.

Leto poprej je Gospa kupila in opremila dve trgovini: Babilonski stolp in Skrinjo zaveze. Tisočdevetstotriindevdesetega je bilo prodajaln petnajst, leto pozneje sedeminpetdeset. Podobna globokomorskemu navtilusu, ki zida svojo spiralo, ne da bi natančno razumel, kako, je Ira okoli sebe videla rasti Imperij – ali v svoji prvinski preproščini sveto verjela, da je ona tista, ki ga z delom postavlja na noge (tej Gospejini prebrisani potegavščini pa je toliko laže nasedla zato, ker se ji je včasih zazdelo, da tako kakor navzven obrnjena rokavica njegova ustroj in zunanji videz zrcalita njene želje in notranjščino), le da se v nasprotju z navtilusom, ki ga imenujemo tudi brodnik in zmeraj prebiva v skrajno zunanjem, najpozneje nastalem od zaporednih prekatov svoje velikanske apnenčaste lupine, Ira ni v duhu nikoli ganila iz Arke. Vse, kar je kakor robida poganjalo okrog te, je bilo čedna, a v resnici nepomembna glazura na krofu. Arka je bila krof in tako kakor vsi sladkosnede ljudje je Ira prisegala na marmeladno sredico.

Septembra 1995 je bilo dokončano upravno poslopje Imperija. Imelo je enaindvajset nadstropij. Irina pisarna je lepa, ampak večinoma prazna ležala v najvišjem izmed njih. Gospa jo je imenovala za podpredsednico podjetja. Odtlej do aprila 1999 so nje-

gov osnovni kapital, dividende in število dejavnosti, s katerimi se je podjetje ukvarjalo, nezadržno naraščali, ne nazadnje zato, ker se je Gospa brez sprenevedanja okoriščala s pridobitvami sodobne tehnologije s svetovnim medomrežjem vred. Takoj ko je marca 1992 Babilonski stolp odprl svoja vrata, je prek modema vzpostavila povezavo med novim lokalom in takratnim sedežem v Arki. Vendar oskrbnice živali, ki si ni pustila soliti pameti, če je razprava nanesla na to, kaj in kakšna je miš, nikakor ni mogla pretentati, da bi se vsaj poskusila dotakniti reči, o kateri ji je kljub očitnim in otipljivim dokazom o nasprotnem zatrjevala, da je prav tako miš; in aranžerka Erzulie se iz načelnih razlogov ni marala spraviti z mislijo, da je delo več tednov lahko utelešeno v triinpolinčni disketi, ki nima nikakršne omembe vredne površinske podobe. Obe sta se kakor levinji upirali temu, da bi ju potlačila za računalnik. Ko je Gospa Iri hinavsko predlagala, naj mu vendar nadene ime, misleč, da bo to pomagalo, je bila deležna pogleda tako globokega zaničevanja, da se je celo ona zamislila nad njim. Tako sta v Imperij vstopili dvojčici Marga in Greta.

¹ Prav detajli so tisto, na kar pri belih mačkah pasme van sprva nisi pozoren. Filipa so očarale kot entiteta. Presenetila ga je lahkota, s katero se natančno prilagaja v prostor krog sebe. O njih je razmišljal, kakor da bi bile alabastrn kip, z vseh strani osvetljen z razpršeno lučjo, in na njihovih telesih ni našel zareze ne udrtin, v katerih bi zastajale mlake teme. Zdelo se mu je, da jih luč oplakuje od znotraj in da mlečno žarijo v nočeh, ko ga je mlaj gnal na strešne kapi, kjer je sédel s koleni pod brado, da bi mu pogled na ogrlice cestnih svetilk omogočil verjeti, kako sam ni pomemben, ker bo tudi brez njega svet stal, vsak dan lepši in bolj urejen.

Iz knjig in revij je o mačkah izvedel naslednje:

Turčija se ponša s tremi mednarodno priznanimi avtohtonimi mačjimi pasmami; to je glede na njeno velikost, število prebivalstva in vključenost v svetovne gospodarske tokove seveda veliko. Vsi prijatelji domačih živali so že slišali za dolgodlako angoro, ki je dobila ime po mestu Ankara, vendar se bodo resnični navdušenci strinjali, da za njo po odlikah v ničemer ne zaostajata drugi dve mački, ki ju felinologi v skladu z delitvijo mačjih pasem na dolgodlake in kratkodlake uvrščajo med slednje in sta v zahodni Evropi nekoliko slabše poznani. Kajpak gre za turško mačko v ožjem pomenu besede in van.

Žal celo nekateri pisci strokovne literature ne razlikujejo med prvo in drugo. Res sta obe edini predstavnici svoje vrste, ki slovita po tem, da se tu in tam prosto-

voljno odpravita plavat. Katera koli od njiju si poišče prijetno ogreto zavetrno plitvino ob obali tega ali onega turškega jezera, potem pa z visoko privzdignjeno brado pridno, ampak brez naglice s tacami mesi valove, z ravnim hrbtom in strumno iztegnjenim repom, da je videti kakor majhen remorker. Režiserji poljudnoznanstvenih dokumentarcev posnetke obeh plavajočih živali običajno opremijo z zvočno podlago, ki zveni: "Čuga čug." Tu pa se podobnosti med pasmama nehajo, kajti turška mačka je v ožjem pomenu besede precej postavna, okroglolična gospa z zalitimi šapami in značilnimi rjavooranžnimi poudarki na uhljih, golenih in repu, van pa je vilinsko sloka, trikotnega obraza s plemenitim čelom, brez dlake, ki ne bi bila bela, zadnje noge ima opazno daljše od prednjih (po njej so se zgledovali konstruktorji športnih avtomobilov) in – to je najpomembnejše – ima eno modro in eno zeleno oko. Zaradi te njene posebnosti nekateri verjamejo, da je gluha, vendar to ne drži. Raznookost pri nepasemskih mačkah sicer res lahko kaže na gensko mutacijo, s katero je sekundarno povezana gluhost, ampak van je kljub neskladnosti svojih oces zdrava kot dren. Čistokrvna predstavnica pasme je najlepša mačka na svetu.

Bela je kakor kost. Njena dlaka prelamlja svetlobo. Njeno vitko, vendar skladno razvito mišičasto telo je čvrsto kot jeklo in je težje, kakor bi si človek mislil na prvi pogled. Je močna in vztrajna plezalka z ostrimi kremplji in zagrizena lovka. Tako kakor siamke in burmke si rada prisvaja manjše predmete: žigalnice, nalivna peresa ali avtomobilske ključe, da jih lahko nosi v ustih. Je samozadostna, vendar dobra družica otrok, ostarelih in drugih ljudi, ki jim vsakokratno soočenje s svetom pomeni soočenje z grozo pred nedoumljivim. Ker imamo opraviti z vzhodnjaško mačko, se samo po sebi razume, da je zgovorna – kadar jo ošteješ, celo jezikava, vendar v nasprotju s perzijo nikdar ne kuha zamere – če ne štejemo njenih razmerij z mladiči. Celó v primerjavi z drugimi mačkami, ki so vse izvrstne matere (kot pri levinjah, ki so v bistvu le de luxe različica hišne muce, pa so znani tudi primeri, ko so sestre, tete ali matere prežgodaj preminule samice posvojile njene mladiče in skrbele zanje, kakor da bi bili njihovi), ima namreč van nadpovprečno razvit materinski čut in budno nadzoruje vragolije svojih potomcev. Tudi potem, ko spolno dozori, jim prinaša svoj plen in jim hkrati med vrsticami daje na znanje, da ji morajo biti hvaležni za njeno požrtvovalnost, ne dovoli jim, da bi raziskovali po svoje, in jih nežno, ampak vzgojno oklofuta, kadar se med prepovedanimi pustolovščinami zaplezajo. Nato jih z zobmi zvleče dol in le malo je takih, ki bi si pozneje drznili ubirati neuhojena pota. Značaj van je kremenit, ampak na zunaj priljuden, in kdor živi z njo, bo nehote pomislil, da ima smisel za šalo.

To kajpak kaže na njeno razumnost.

Inteligenčni kvocien povprečne mačke se giblje med štiridesetimi in petdesetimi pikami – to je le malo manj kot pri ovčarskem psu, van pa smemo brez zadržkov pripisati šestdeset točk inteligenčnega kvocienta, torej več kot nekaterim ljudem.

Morda je predsodku o gluhosti van botrovala zadrega, nastala ob spoznanju, da lahko tako kakor skoz posrebrana okna sodobnih stolpnic skoz njene oči gledaš ven, noter pa ne. Vsaka raznooka van zase je središče veseljstva, v katero ne more zaiti nič takega, česar ne bi bilo od nekdaj v njem. Nikoli ni mogoče uganiti, o čem mačka van premišluje. In mogoče jim pripisujemo gluhost zato, ker dandanašnji ne znamo verjeti, da bi pod soncem lahko obstajalo nekaj lepega in popolnega hkrati. Filipa so oči mačke van spominjale na mitološke kraljice in mitološke kraljice na čas,

ko je bil še naivno prepričan, da se bodo zato, ker je bil izdal dve dobri prozni zbirki in knjižico pesmi, njegovi bratranci, za katere je vedel le iz pripovedovanja pokojnih staršev, pripravljene odzvati na njegove plašno nespretnosti poskuse, da bi z njimi navezal vsaj vpljudnostne stike.

To je bilo, kot rečeno, sedem let pred nastankom Imperija; in ni se izšlo kakor v knjigah.

Tako kakor Filipa je slikovitost belo—modro—zelenih mačk uročila tudi Turke. Morda je prav gorečno narodno čaščenje pasme krivo za to, da je zunaj Kapadokije skoraj ni najti. Največ van danes živi na obalah prostranega slanega jezera Van Gölü, ki leži v kotu med turško—iraško in turško—iransko mejo, kakih sto kilometrov oddaljeno od obeh. Tako je v prispevku, objavljenem v felinološki reviji *Small Feet* (No. 215, 23. april 1990, Swansea), Kemal Çilit, predstojnik veterinarsko—fitopatološkega oddelka carinarnice na letališču v Ankari, felinolog, redni dopisnik revije in certificirani sodnik na mednarodnih mačjih razstavah, popisal svoj jalovi trud, da bi odkupil nekaj primerkov te izredne živali in jih na razstavi v Bruslju pokazal funkcionarjem EZ:

“V terenskem vozilu sem se pripeljal pred prodajalno trgovca s preprogami. Z mano sta bila dva domačina, ki mi ju je zaradi varnosti vsilil krajevni prefekt. Kapadokija ni gostoljubna dežela. Prodajalna trgovca s preprogami je bila votla kocka z garažnimi vrati, tako rekoč brez prednje stene, brez oken, vendar so njeni notranji zidovi v polmraku prasketali od barv. V zeleno ali sinjo volno so bile s srebrom in zlatom vtkanе sure iz korana. Eden od mojih spremljevalcev je nosil zarjavelo karabinko, oprtano čez ramo na lovski način, drugi je jahal osla, pregrnjenega s prav tako preprogo, kakršne so bile na prodaj v hiši pred mano. Bil je sončen in topel oktobrski dan: dan, ko plavajo mačke. Za vasjo so obzorje prebadale kamnite, termitnjakom podobne šivanke. Bile so iztovljene kakor golobjaki. V njih so nekdanje prebivali puščavniki in z njihovih stropov še danes strmijo široko razprte oči bizantinskih svetnikov. Trgovca s preprogami, ki je bil lastnik čistokrvnega mačjega samca, sem povabil k pogajanju. Ponudil mi je čaj in se široko zarežal. “Za noben denar ga ne boste dobili,” je pribil.

“Morali bi ga ukrasti. Ampak lahko mi ukradete moje preproge, lahko mi ukradete ženo in hčere, lahko mi ukradete ves moj denar, če pa mi vzamete mojo prekrasno van, mi boste zarinili nož v srce. “ Mačke van so svetinja, katere nedotakljivost spoštujejo celo tolpe cestnih razbojnikov.”

Çilitov članek je bil prvotno daljši, vendar ga je tehnični urednik revije *Small Feet* tako, kakor bi ravnali vsi tehnični uredniki tega sveta, oklestil, da bi na strani izkrčil prostor za fotografijo. Prikazovala je srčkane mačke mladiče med štrenami barvaste preje: bili so mladiči burmke, črni kot oglje. Tako ljubitelji malih živali niso bili deležni blagrov Çilitovega nadaljnjega razmišljanja o vrlinah belih van, ki naj bi bile tudi v tem, da mačke preprosto obstajajo. Častihlepni vodja oddelka letališke carinarnice je v svojem besedilu zavistno pripomnil, da še ni bilo van, ki bi občutila neprebolevo krivdo zaradi svoje svobode in si nenehno izpraševala vest, kaj mora storiti za upravičenje dejstva, da je rojena.

Rojena. Noben turški domoljub ne bi o van prozaično rekel, da se skoti.

Kolikor je Kemal Çilit lahko ugotovil iz empiričnih študij, Turkinje plavajo natanko tako kakor turške mačke v ožjem pomenu besede ali zlahknejše van, pa tudi sicer kot vse ženske, kar jih je kdaj poznal — torej s krčem v vratu, da si ne bi

omočile las na zatilju, in z nogami globoko pod težiščem telesa. Med plavanjem z dlanmi tik pod vodno gladino okrog prsi brez predaha zarisujejo klavne četrtnike ali osminke polkroga, zato ob primerni telesni vzdržljivosti kljub neučinkovitosti svoje drže včasih premerijo znatne razdalje. Ko Čilit ne bi bil carinik, ampak Filipov brat po peresu, bi ob tem prav mogoče naduto izjavil, da z literarnega vidika njihovo plavanje do pike ponazarja tisto, čemur je Filip kot knjižni recenzent pogosto nadel evfemizem: ženska pisava.

Ampak Filip je bil sit evfemizmov in vsakih pisav.

"Ko bi pustil vse skupaj in šel v Kapadokijo," je koprnel.

Časa za potovanja je imel na pretek. Težave, povezane z njimi, so bile gmotne narave. Kljub ustvarjalni blokadi se je Filipu posrečilo obdržati dušo v telesu na rovaš ugašajoče slave. Hvalil je Vsemogočnega, ker je v svoji neskončni modrosti izumil institut, imenovan male avtorske pravice. Eno od njegovih zgodnjih pesmi je komisija pri šolskem ministrstvu uvrstila v učbenik slovenščine za višje razrede osemletke in zanj je Filip od založnika prejel honorar, ki je zadostoval za dva skromna obeda v gostilni; kuhati Filip ni znal, Kapadokija pa se je sproti odmikala dlje.

"Ko bi zmozel kljub svojim letom," in ta je Filip pri sebi označil za srednja, "biti skromen turist, uživati v dvomljivih čarih avtoštopa, se preoblačiti iz nahrbtnika, v spalni vreči vedriti pod zvezdnatim nebom, pri občestnih stojnicah tolažiti lakoto s kruhom in sadjem, okrog katerega orbitirajo ose, se odčejati s postano vodo iz plastenk – ko bi si še lahko nadel zguljene kavbojke in bulerje, ne da bi bil videti smešen; ko bi mi ostalo vsaj malo življenjske moči, potem bi mogoče še šlo," se je opravičeval in nikakor ni krenil na pot. Njegovi izgovori so postajali bolj prepričljivi, to že. "Ko bi kdaj videl van iz mesa in krvi, ne le njihovih slik," je sanjaril in cincal, "ko bi jo držal v naročju kot žensko, ko bi jo kakor ponosni oče otroka opazoval, kako plava, ko bi eno od njih v potovalki uspavano pretihotapil čez mejo ..."

Kakor nevihtni oblak je mačja kuga visela preteče nizko na nebu Filipove domovine.